

HINDISTON MILLIY DINLARI

Azamova Sitora Ayonovna

SHDPI Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi
ShDPI II bosqich talabasi **I. Xudoyorova**ShDPI II bosqich talabasi **D. Otamurodov**

Annotatsiya: Ushbu maqola Hindiston milliy dinlari — hinduizm, buddizm, jaynizm va sikhizmning paydo bo'lishi, tarixi va asosiy tamoyillarini tahlil qiladi. Ushbu dinlarning jamiyat hayotiga, madaniyatga, va falsafaga ta'siri o'rganiladi. Hindistonning ko'p millatli va madaniy xilma-xil muhitida ushbu dinlarning o'zaro aloqalari va rivojlanish jarayonlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Hindiston, hinduizm, buddizm, jaynizm, sikhizm, milliy dinlar, madaniyat, falsafa, jamiyat, tarix.

Eramizdan avvalgi 2-ming yilliklar o'rtalarida Hindistonga Shimoldan erlik aholidan tillari va ranglari farq qilgan xalqlar kirib kela boshladilar. Ular Yevropa tillariga o'xshash bo'lgan sanskrit tilida gaplashar edilar, o'zlarini esa oriylar (aslzodalar)deb atar edilar. Ular o'zlari bilan muqaddas yozuvlarini ham olib keldilar. Ular Vedalar (sanskrit tilida - Bashorat) edi. Uning tarkibiga turli davrlarda yozilgan bir necha kitoblar kirgan bo'lib, ular ibodat, marosimlar, falsafiy ta'limotlar, tarixiy axborotlarni o'z ichiga olgan edi. Vedalarning boshqa muqaddas (mas. Bibliya) yozuvlardan farqli tomoni shunda ediki, ular nihoyasiga etkazilmagan va oxiri ochiq edi. Unga keyingi ruhoniylar tomonidan ham qo'shimchalar qo'shish imkoni bor edi. [1].Shuning uchun keyinchalik bu yozuvlar juda ham kengayib ketdi. Vedalarda 33 ta, ba'zi manbalarga ko'ra 333 yoki 3339 ta afsonaviy xudolar haqida madhiyalar bitilgan. Bu xudolarning eng mashxurlari - Indra, Varuna, Mitra, Dyaus, Adita, Agnyu, Vishnu, Krishna. Braxmanlik. Eramizdan avvalgi birinchi ming yilliklarga kelib oriylar Hindistonda o'zlarining knyazliklariga ega bo'ldilar. Vedalarning marosimlar haqidagi ko'rsatmalari ancha murakkablashdi. Shu davrga kelib aholi o'rtasida braxmanlarning nufuzi oshib ketdi. Ular oldingi ta'limotlarni isloh qilib, yangicha liniy qonun-qoidalarni ishlab chiqdilar va braxmanlik diniga asos soldilar. Braxmanlik ta'limoti kastalar(varna)ga asoslangan, ya'ni jamiyatdagi insonlar o'zlarining kelib chiqishlari, mansablari va hunarlariga ko'ra turli tabaqalarga bo'linadilar. Braxmanlikda eng yuqori kasta braxmanlar, ular xudoning tilidan yaratilgan bo'lib, xudolar nomidan gapirish huquqiga ega edilar. [2].Ikkinchi kasta kshatriylar . Ular xudoning qo'lidan yaratilgan insonlar hisoblanib, podshohlar, knyazlar, jangchilar shular jumlasiga kiradi. Kastalarning yana biri vayshlar. Ular xudoning sonidan yaratilgan insonlar hisoblanib, savdogarlar va hunarmandlar shu kastaga mansubdirlar. Kastalarning eng quyi tabaqasi shudralardir. Ular xudoning oyog'idan yaratilgan hisoblanib, oddiy xalq, dehqonlar shular jumlasiga mansub. Braxmanlikning kastachilik asoslari er. av. V asrlarda yashagan Hindistonning yarim afsonaviy hukmdori Manu qonunlarida mustahkamlangan. Braxmanlikdagi ruhning ko'chib o'tish ta'limoti Hindistonning deyarli barcha din va falsafalariga ta'sir etgan. Hinduiylik. Eramizdan avvalgi VI asrda Hindistonda keyinchalik jahon dinlaridan biriga aylangan vujudga keldi. U braxmanlikdagi bir necha elementlarni qabul qilgan bo'lsa-da, kasta ta'limotini inkor etdi. O'sha davrda Hindistondagi kasta tuzumini saqlab qolishga, braxmanlik dinini isloh qilib, qayta tiklashga harakat boshlandi. Bu harakat braxmanlik bilan buddaviylik o'rtasidagi kurashni ifodalovchi hinduiylik edi. [3].Hinduiylik ko'pxudolik dini bo'lib, unda braxmanlikning asosan uchta xudosi tan olinadi; 1) koinotning yaratuvchisi bo'lgan Braxma; 2) dunyo nizomini ushlab turuvchi Vishnu; 3) koinotni halok qilish qudratiga ega Shiva. Hinduiylik ta'limotiga ko'ra olam, hayotning barcha shaklini Braxma yaratgan. Biroq Braxma bu dinda uch xudoning nomigagina boshlig'i. Hozir Braxmaga sig'inish deyarli yo'q. Hinduiylar asosan Vishnu va

Shivaga sig'inadilar, ularga atab qurbonliklar keltiradilar. Hinduiylikda jannat va do'zax haqidagi tushunchalar ham mavjud. Ular marhumlarni Gang daryosi soxillarida kuydirib, kulini suvga oqizadilar. Bu din asosan Hindistonda tarqalgan bo'lib, mamlakat aholisining 83% shu dinga e'tiqod qiladi. Hinduiylikning uni qabul qilmoqchi bo'lganlarga qo'yadigan birinchi va asosiy sharti Hindistondagi kasta tuzumini qabul qilishidir. Hinduiylik ko'p xudolik dindir. Xususan, bu dinda brahmanlikning Braxma, Vishnu, Shiva, Indra, Agni kabi xudolari hozirgi paytda ham mavjud. Bosh xudo Braxma hamma olamni, barcha tirik va notirik mavjudotlarni yaratgan. Hinduiylik ta'limotiga ko'ra, dastlab, olamda faqat tartibsizlik hukm surgan. Atrof qorong'ilikdan iborat bo'lgan. Keyinchalik ana hu tartibsizlikdan suv paydo bo'lgan. Suvdan esa olov hosil bo'lgan. So'ng issiqlikning ulug' qudrati Oltin Tuxumni yaratgan. Tuxum qirg'oqsiz va tubsiz okeanda so'zgan. Bir yildan so'ng Tuxumdan Brahmaning ajdodi vujudga kelgan. Shu tariqa bosh xudo Braxma paydo bo'lgan. Bugungi hinduiyliqda Brahmaga sig'inish deyarli yo'q. Hinduiylar asosiy ikkita boshqa xudo - Vishnu va Shivaga sig'inadilar. Butun dunyoni Brahma yaratgan bo'lsa-da, uni Vishnu boshqaradi. Xudo Vishnu quyoshdek ko'zni qamashtiruvchi, nilufardek tovlanuvchi taxtda savlat to'kib o'tirgan holda tasvirlangan. Hinduiylik ta'limotiga ko'ra, Vishnu insoniyat boshiga halokat xavf solganda uni qutqarish uchun erga tushadi. Xudo Shiva hamma joyda hoziru nozir bo'ladi. U bo'yniga bosh suyaklaridan qilingan marjon, sochlariga esa oy to'g'nag'ich taqib yurgan, qo'lida uch ayirli nayza ushlagan holda tasvirlanadi. Xudo Shivaga doimo yovuz ruhlar va devlar hamroh bo'lib yuradilar. Biroq, u xayrli ishlar ham qilgan. Masalan, qachonlardir okean tubidan zahar ko'tarilib, barcha tirik mavjudotga xavf solganida, Shiva bu o'lim zaharini ichib yuborgan va shu tariqa dunyoni halokatdan saqlab qolgan. Ayni paytda, u o'lim va hamma narsani halokatga uchratuvchi vaqt xudosi. Shiva jangari xudo. U Vishnu va Brahmaga qarshi kurashda doimo g'alaba qozonadi. Hinduiylikning yana bir xudosi - Indra havoda yashaydi. U momaqaldiroq, bo'ron va yomg'ir xudosidir. Hinduiyliqda Agni nomli xudo ham mavjud. U olov xudosi hisoblanadi. U oltin aravada yuradi. Sochlari olov rangli, qizil soqolli. Temir tishlari yordamida o'rmonlar bilan oziqlanadi (Olov o'rmonlarni kuydirib yuborishiga kiyos). Ko'zlari ham olovdek yonib turadi. Ma'lumki, xinduiylikka e'tiqod qiluvchilar vafot etganlarida olovda kuydiriladi. Hinduiylik ta'limotiga ko'ra, shunday qilinsa marhum poklanadi, gunoxlari bu dunyoda qoladi. Olov u dunyoga gunoxlardan holi jonning o'zini olib ketadi, xolos. [4].

Hindiston milliy dinlari — hinduizm, buddizm, jaynizm va sikhizm — mamlakatning madaniy, ijtimoiy va falsafiy rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan. Ushbu dinlar nafaqat Hindiston, balki butun dunyo uchun muhim ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni targ'ib etib, o'ziga xos madaniyatlararo muloqotni shakllantirgan. Bu dinlarning bir-biriga ta'siri va uyg'unligi Hindistonning ko'p millatli jamiyatida diniy bag'rikenglik va birlashuvning namunasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Васиев Л.С. История религий Востока. Москва., 1975.
2. Древнекитайская философия. Москва, 1997.
3. Федоренко Н.Т. Земля и легенды Китая. М., 1961.
4. Кулаков А.Е. Религии мира. М., 1996, сс. 150-173.
5. Beruniy, Abu Rayxon. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar, Tanlangan asarlar, I tom, T., 1968.
6. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – С. 984-989.

7. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes // Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.

8. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization // Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.

9. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' // TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.

10. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' // TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.